

Warszawa, 09.12.2021 r.

Opinia Rzecznika Praw Doktoranta KRD w przedmiocie możliwości zatrudniania doktorantów kształcących się w szkołach doktorskich

I. Przedmiot opinii

Przedmiotem opinii jest analiza możliwości zatrudniania doktorantów kształcących się w szkołach doktorskich.

II. Podstawa prawna

1. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.) (dalej jako: PSWiN),
2. Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1796 z późn. zm.) (dalej jako: Ustawa o PAN),
3. Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1383 z późn. zm.) (dalej jako: Ustawa o instytutach badawczych),
4. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

III. Analiza prawna

Zgodnie z art. 209 ust. 10 PSWiN, doktorant nie może być zatrudniony jako nauczyciel akademicki ani pracownik naukowy. Zakaz ten nie dotyczy jednak zatrudnienia doktoranta:

- 1) w celu realizacji projektu badawczego, o którym mowa w art. 119 ust. 2 pkt 2 i 3 PSWiN,
- 2) po ocenie śródkresowej zakończonej wynikiem pozytywnym, z tym że w przypadku zatrudnienia w wymiarze przekraczającym połowę pełnego wymiaru czasu pracy, wysokość stypendium wynosi 40% wysokości miesięcznego stypendium, o której mowa w ust. 4 pkt 2,
- 3) któremu nie przysługuje stypendium doktoranckie.

Analiza przytoczonego wyżej przepisu prowadzi do wniosku, iż ustawodawca wprowadził ogólny zakaz zatrudniania doktorantów w charakterze nauczyciela akademickiego albo pracownika naukowego. Jednakże trzeba mieć na względzie, że wspomniany zakaz nie ma charakteru bezwzględnego, o czym świadczą przewidziane w treści art. 209 ust. 10 PSWiN wyjątki, kiedy to zatrudnienie doktoranta jest dopuszczalne.

Po pierwsze, doktoranci mogą być **zatrudniani jako nauczyciele akademicy albo pracownicy naukowcy w celu realizacji projektu badawczego**, o którym mowa w art. 119 ust. 2 pkt 2 i 3 PSWiN. Chodzi tu o realizację projektu badawczego w ramach programów lub konkursów ogłoszonych przez NAWA, NCBiR, NCN lub międzynarodowych konkursów na realizację projektu badawczego, a także o realizację projektu badawczego ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej albo finansowanych przez inny podmiot przyznający grant. W tym zakresie zauważyć również należy, że - stosownie do art. 209 ust. 1a PSWiN - stypendium doktoranckie nie otrzymuje doktorant pobierający wynagrodzenie w wysokości co najmniej 150% wysokości stypendium doktoranckiego przysługującego mu zgodnie z art. 209 ust. 4 PSWiN z tytułu zatrudnienia w związku z realizacją projektu badawczego, o którym mowa w art. 119 ust. 2 pkt 2 i 3 PSWiN, przez podmiot prowadzący szkołę doktorską, w której kształci się doktorant, w okresie tego zatrudnienia.

Drugim przypadkiem jest **zatrudnienie po uzyskaniu pozytywnego wyniku oceny śródkresowej**, która - zgodnie z art. 202 ust. 2 PSWiN - dokonywana jest w połowie okresu kształcenia określonego w programie kształcenia, a w przypadku kształcenia trwającego 6 semestrów w trakcie czwartego semestru. W przypadku podjęcia zatrudnienia jako nauczyciel akademicki albo pracownik naukowy w wymiarze przekraczającym połowę pełnego wymiaru czasu pracy wysokość stypendium ulegnie obniżeniu.

Ostatni wyjątek to sytuacja, gdy **doktorantowi nie przysługuje stypendium doktoranckie**. Co za tym idzie, omawiany zakaz zatrudniania nie dotyczy w szczególności doktorantów, którzy nabyli już stopień doktora. Takie osoby również mogą być zatrudnione jako nauczyciel akademicki albo pracownik naukowy.

Jednakże na gruncie niniejszej regulacji w praktyce stosowania prawa pojawiła się istotna wątpliwość interpretacyjna odnośnie zakresu znaczeniowego użytego przez ustawodawcę pojęcia „zatrudnienia” doktoranta w charakterze nauczyciela akademickiego albo pracownika naukowego. Zgodnie z art. 112 PSWiN pracownikami uczelni są nauczyciele akademicy oraz pracownicy niebędący nauczycielami akademickimi. Warto w tym miejscu zasygnalizować, iż - w oparciu o brzmienie ww. przepisu – w doktrynie podnosi się, że „*statusu pracownika uczelni nie posiadają osoby wykonujący świadczenie na podstawie umów cywilnoprawnych (...)*” (M. Pyter (w;); A. Balicki, M. Pyter, B. Zięba, *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2021). Ponadto w myśl art. 116 ust. 1 PSWiN nauczycieli akademickich zatrudnia się na stanowisku profesora, profesora uczelni, adiunkta lub asystenta. Poza tym statut uczelni może przewidywać dodatkowe stanowiska oraz wymagania niezbędne do ich zajmowania. W związku z powyższym, zakaz z art. 209 ust. 10 PSWiN dotyczy zatrudnienia na jednym z wyżej wymienionych stanowisk w uczelni.

Mając zatem na uwadze powyższe trzeba stwierdzić, że pojęcia zatrudnienia na gruncie PSWiN nie można interpretować w oderwaniu od stanowiska, na którym owo zatrudnienie miałyby nastąpić. Nawiązanie stosunku pracy z nauczycielem akademickim następuje wyłącznie na podstawie umowy o pracę (art. 117 ust. 1 PSWiN). Co więcej, w ustawie o PAN wskazano, że podstawą nawiązania stosunku pracy z pracownikiem naukowym jest umowa o pracę lub mianowanie (por. art. 91 ust. 1 i 2 ustawy o Pan). Podobnie określono w Ustawie o instytutach badawczych (art. 44 ust. 1 i 2).

Dodatkowo zaznaczenia wymaga, iż przepisy PSWiN określają, że zajęcia na studiach mogą być prowadzone przez nauczycieli akademickich zatrudnionych w danej uczelni, posiadających kompetencje i doświadczenie pozwalające na prawidłową realizację zajęć oraz przez inne osoby, które posiadają takie kompetencje i doświadczenie (art. 73 ust. 1 PSWiN). Doktorant, który co prawda nie jest zatrudniony jako nauczyciel akademicki może prowadzić zajęcia na studiach jako taka właśnie inna osoba.

Opierając się zatem zarówno na literalnej treści art. 209 ust. 10 PSWiN oraz na specyfice zatrudnienia na stanowiskach wskazanych w treści tego przepisu, tj. nauczyciela akademickiego lub pracownika naukowego - trzeba uznać, że poza zakresem przedmiotowego zakazu zatrudniania leży nawiązywanie przez podmioty prowadzące szkoły doktorskie z doktorantami umów cywilnoprawnych. W konsekwencji stwierdzić należy, że **doktorant w każdym czasie może wykonywać określoną czynność (np. prowadzić zajęcia dydaktyczne) na podstawie umowy cywilnoprawnej zawartej z podmiotem prowadzącym szkołę doktorską.** Zakaz określony w art. 209 ust. 10 dotyczy bowiem wyłącznie zatrudnienia w charakterze nauczyciela akademickiego albo pracownika naukowego, które następuje na podstawie umowy o pracę (względnie mianowania).

Ponadto analiza przedmiotowego zagadnienia wymaga podkreślenia, iż zakaz zatrudnienia na stanowisku nauczyciela akademickiego lub pracownika badawczego stanowi **wyjątek od konstytucyjnej zasady wolności wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy** (art. 65 ust. 1 Konstytucji RP). Zgodnie z obowiązującym w polskiej doktrynie zakazem rozszerzającej wykładni wyjątków (łac. *exceptiones non sunt extendendae*) nie można rozszerzać zakazu zatrudnienia na stanowisku nauczyciela akademickiego lub pracownika badawczego na wykonywanie pracy na podstawie umów cywilnoprawnych (np. umów-zleceń, umów o świadczenie usług czy umów o dzieło).

Trzeba również zaznaczyć, że doktorant może zostać w każdym czasie zatrudniony w innym charakterze aniżeli nauczyciel akademicki albo pracownik naukowy w dowolnym podmiocie.

V. Wnioski

1. Ustawodawca wprowadza ogólny zakaz zatrudniania doktorantów w charakterze nauczyciela akademickiego albo pracownika naukowego. Natomiast wyjątki od tego zakazu wskazane zostały w art. 209 ust. 10 pkt 1-3 PSWiN.
2. Doktorant może w każdym czasie wykonywać określoną czynność na podstawie umowy cywilnoprawnej zawartej z podmiotem prowadzącym szkołę doktorską.
3. Doktorant może również zostać w każdym czasie zatrudniony w innym charakterze aniżeli nauczyciel akademicki albo pracownik naukowy w dowolnym podmiocie.

mgr Wojciech Kielbasiński
Rzecznik Praw Doktoranta KRD
(podpisano za pomocą podpisu zaufanego)

Opracował Rzecznik Praw Doktoranta KRD we współpracy z członkami Zespołu RPD - mgr Barbarą Pietrzyk-Tobiasz oraz mgr. Przemysławem Mroczkowskim.